
*Acta des particulieren synodi, gehouden tot Edam
in Noorthollant, in den naem des Heeren vergadert,
begonnen den 26 May anno 1592 ende voleyndicht
den 28 derzelver.*

Na anroepinge van des Heeren h. name zyn tot een praesidem BARTHOLDUS WILLEMSSZ, dienaer des goddelicken woorts tot Beverwyck, tot eenen assessorem ANDREAS DIRRIXZ, dienaer des h evangelii tot Enchuysen, ende tot eenen scribam PETRUS PLANCIUS, dienaer des goddelicken woorts tot Amsterdam, vercoren worden.

Zyn met schriftelicke credencie ende instructie verschenen dese navolgende :

In den name ende vuyt last des classis van Edam : GUILLIELMUS PUPPIUS, dienaer tot Edam, HEINDRICK FRANSSZ, dienaer des woorts tot Marcken, FRANS WILLEMS, ouderline tot Muennickendam, ende HEINDRIC PIETERS, ouderline tot Purmerent.

In den naeme des classis van Almar: PIETER LAMBERTSSZ, dienaer tot Nieuweniedorp, MARTINUS NICOLAI ¹⁾ dienaer des evangeliï tot Calverdyck, M. GERRIT TOERKOST ²⁾, ouderlinek tot Nieuwenierdorp, ende WEYER PIETERSZ, ouderline tot Calverdyck.

Van wegen des classis van Harlem: JOANNES BOGAERT, dienaer des woorts tot Harlem, BARTHOLDUS WILLEMSSZ, dienaer des goddelicken woorts tot Beverwyck, PIETER CORNELIS BLANCKEVOORT ³⁾, ouderline tot Harlem, ende CORNELIS ISEBRANTS, ouderline tot Wormer.

Vuyt last des classis van Amsterdam: PETRUS PLANCIUS, kerckendienaer tot Amsterdam, GERBRANDUS JOANNIS, dienaer des woorts tot Naerden, SIMON VAN MIDDELGEEST, ouderlinek tot Amsterdam, ende CORNELIS PIETERSZ, ouderlinek tot Wesip.

In den naeme des classis van Hoorn: EVERT MICHIELSSZ, dienaer des h. evangeliï tot Oost ende Westerbloeker, ARENT MAERTSENS, dienaer des woorts tot Sibecaspel, ETSE HERMANSSZ, ouderline tot Hoorn, ende PIETER JANSSZ, ouderline tot Hoochvoude.

Vuyt telassis van Enchuysen: ANDREAS THEODORI, dienaer des woorts tot Enchuysen, JOANNES MICHIELSSZ, dienaer tot Grootbrouck, ZEGER DIRRIXZ, ouderline tot Enchuysen, ende JAN ARISSZ, ouderline tot Hoochcaspel.

[ART. 1.] ⁴⁾ Zijn ter ordonnantie van den E. heerén Staeten van Hollant ende Westvrieslant met schriftelicke commissie verschenen deerzaeme heeren M. DIRRICK VAN LEEUWEN, raet in den Hoogen Rade, ende Mr. NICOLAUS CROMHOUT, raet ordinaris van den Hove van Hollant, om in dese tegenwoordigen synodo te compareren ende goet regard te nemen, dat op dezelve vergaderinge geenē politycke zaken en werden gehandelt noch eenige kerkelicke zaken, den staet van den kercken int gemeyne angaende ofte daervuyt eenige onruste ofte oneenicheyt soude mogen rysen, doende van alles rapport an den heeren Staten voorscreven.

[ART. 2.] De gedeputeerde van den magistraet ende kercke van Nimwegen is in den synodo verschenen, overleverende haer brieven ende zeker scrijven van den heeren Raden des vorstēdoms Geldre ende grāef-

1) »Martinus Nicolai» B heeft »Martinus Nicolaides Scheer». 2) »Toerkost» B heeft »Torcoerst», G »ter Locht». A noemt hem alleen »Mr. Gerart». 3) »Blanckevoort» G heeft »Blanckevoet». 4) De articuleering, die in C ontbreekt, is overgenomen uit B.

schaps Zutphen, by welken verzocht wert, dattet synodus soude willen oordeelen van het verschil, twelc zy hebben met den magistraet ende kercke tot Almar over den persoon JACOBI LOMANNI, haren ouden dienaar des woorts, waerby de heeren gecommiteerde van den E. heeren Staeten hebben overgelevert schriftelicke recommandatie, by welken haer E. verzoeken, dat de voorscreven LOMANNUS van synen dienst tot Almar moge verlaeten ende ontslagen worden om wederom zynen dienst an te nemen ende te betreden in der stat Nimwegen om redenen, daerinne vervaetet, waertegen de gedeputeerden van den magistraet ende kercke Almar hebben verzocht den voorsz. LOMANNUM ten dienste van haer gemeente te behouden om verscheyden redenen, by hen geallieert. Het synodus, acht nemende op de oude verbintenesse tusschen de voorsz. van Nimwegen ende JACOBUM LOMANNUM ende insonderheyt overwegende de meeste opbauwinge der kercke Jesu Christi, hebben den voornoemden LOMANNUM vrij bekent van synen dienst binnen Almar om voortan syn oude gemeente binnen Nimwegen metten woorde Gods te weyden, weynsschende hem daertoe den genadigen zegen des Heeren.

[ART. 3.] Zyn in de vergaderinge verschenen SIMON MICHELSSZ ende FRANS PIETERSZ, beyde ouderlingen tot Vuytgeest, verclarende dat zij naer anroepinge van des Heeren naeme tot haren dienaar des woorts beroepen hebben DIRRIC PIETERSZ, cuuper, verzoekende van den synodo, dat de voorsz. DIRRIC PIETERSZ tot het examen worde toegelaeten om, so hy daerinne bequame bevonden wort ende ooc in de propositie, den dienst des h. evangelii in haer kercke te betreden. Waerop de broederen goet gevonden hebben, dat hij by den classe van Harlem wel ernstelic sal geexamineert worden ende so hij daerinne wel bestaet ende genouchsaem goede getuigenis heeft, dat hy totten dienst des woorts aldaer toegelaten sal worden.

[ART. 4.] Op de eerste vrage des classis van Almar, oft niet raetsaem es een bequame forme examinis theologici te stellen, na welke de persoonen, die haer eerst totten dienst des woorts begeven, souden geexamineert worden, is besloten, dat men sulx totten anstaenden generaelen synodum sal laeten berusten ende dat middellertyt de dienaeren achtervolgen sullen die forme, die tot noch toe in haren kercken is gebruuct geweest.

[ART. 5.] Op de tweede oft niet raetsaem zij den Papisten met voorgaende consent der E. heeren Staeten oene openbare disputatie an te bieden, te meer dewyle men verstaet, dat zij tselve zeer stoutelic verzoeken, is geoordeelt, dat dit in den generalen synodo behoort

verhandelt te worden als zynde een zake alle kercken int gemeyn antreffende.

[ART. 6.] Op de vrage des classis van Harlem. oft niet geraden es by den heeren raden van den Hove van Hollant ende daert voorder mochte van node wesen te remonstreren de openbaren tsamenloopinge der Papisten, welke so in den steden als ten platten lande dagelicx toenemen tot grooter schade ende nadeel van den voortganc des h evangelii, ten eynde by haer E. daerin worde voorzien, is goetgevonden, dat alle clasen alle mogelicke vliet sullen anwenden om te hebben behoorlick bewys van sodanige anwassende disordeninge, welke sullen den gedeputeerden des synodi behandicht worden om sulx te vertoogen, daert nodich sal bevonden worden.

[ART. 7.] Op de eerste vrage des classis van Enchuysen, ofte niet raetsaem zy, gemerct TAKO SIBRANDI niet en is in den synodo verscheenen, eenige te committeren om by den gedeputeerden Raden van Westvrieslant ende tNoordquartiere ende daer des voorder mochte van noode wesen an te houden, dattet haer E. believe te verzien, dat de bedroefde kereke tot Medenblick eyntlick tot een christelicke vrede ende goede ruste mochte commen, is goetgevonden dat ja. Doch also burchmeesteren ende regierderen der stede Medenblick in haer scryven van den 24^{en} deser den synodo presenteren eenen vryen toeganck om met TAKONE sowel van den zaken der religie als van den voorgevallen differenten tot haren overstaen ende bywesen te handelen, is goetgevonden zodanige presentatie an te nemen, waertoe gecommitteert zyn PETRUS PLANCIUS, JOANNES BOGAERT ende een ouderline van Enchuysen. Ende byaldien de zwaricheyt aldaer hierdoor niet en can wechgenomen worden, dat men alsdan tgene voorscreven is, sal nacommen.

[ART. 8.] Op de tweede, of men de Sondaessche evangelien, gelyc die tot noch toe tot sommige plaetsen gebruect syn geworden, voortan sal prediken, is goetgevonden, dat men hierinne sal navolgen de resolutie des laetsten generalen synodi.

[ART. 9.] Op de derde vrage, oft niet nodich zy van het boeck GELLIJ SNEKANI, handelende van de praedestinatie ende anderen hoofdstucken des geloofs, by hem in druc vuytgegeven, in den synodo te handelen, is goetgevonden, dat men tselve den professoren der theologie tot Franiker ende den kercken in Vrieslant, onder welke de voorsz. GELLIJ is sorterende, sal laeten bevolen blyven.

[ART. 10.] Op de vierde, oft niet noodich zy by den E. heeren Stae-

ten an te houden, dat haer E. placcaeten, verbiedende allerley onsuivere boecken, strydenste tegen de reyne leere van Gods h. woort, in den Gereformeerden kercken hier te lande gepredict ¹⁾, is goetgevonden, dat sulx geschiede.

[ART. 11.] De gedeputeerde des classis van Harlem hebben verclaert, dat JOANNES AMPSVNG, eertyts dienaer des woorts der voorsz. stede, den kerckendienst verlaet ende hem begeeft tot een ander professie ende daerenboven hem afzondert van de tsamencompsten der gelovigen Waerop het synodus goetgevonden heeft, dattet classis van Alemar twee dienaren des woorts vuyt haer verordineren sal om hem over de voorscreven stucken in den naeme des synodi cristelick te vermanen.

[ART. 12.] In de synodale vergaderinge is verschenen CORNELIUS WIGGERSZ, dienaer des goddelicken woorts tot Hoorn, ende van wegen des synodi is den voornoemden CORNELIO aangeboden met hem te treden in mondelicke conferentie van de differenten, in syn overgeleverde schrift vervaetet, daertoe genomineert zyn by den synodo D. preses BARTHOLOIJS WILLEMSZ ende P. PLANCIUS, scriba, dewelcke vuyt den naeme des synodi het woort sullen doen. Tselve is naer lane debat by den voorsz. CORNELIUM gerefuseert, welke niet begeerde eenich beginsel van conferentie te doene, ten ware dat by den synodum toegelaten wierde, dat hinc inde het voorstellen des synodi ende het beandwoorden CORNELI by geschrifte gestelt werde, twele by den synodum is afgeslagen als niet connende bevinden sodanich een gebrueck in Gods woord ofte in de exemplen der wettelicke kerckelicke vergaderingen gefondeert te zyne. Doch alzo de voornoemde CORNELIUS allegierde tot defensie zyns voorstels eensdeels de zwacheyt zynder memorie, anderdeels dat hy vreesde eenige periclen, die vuyt sodanige mondelicke conferentie mochten rysen door verkeerde nasegginge, beduydinge ofte anderssins, so is hem voorder gepresenteert, dat hy mochte, anharende de mondelicke voorstellinge ende redene des synodi, syn andwoort schriftelick overleveren tot vooringe van de voorsz. zwaricheden, bovendien dat hy ooc vryheyte hadde een adjunct ofte meer by hem te nemen, twelcke alles by den voornoemden CORNELIUM wiert afgeslagen. Alzo het synodus heeft gemerct ende verstaen, dat de voornoemde CORNELIUS WIGGERSZ, op syn propoost blyvende, insisteerde op schriftelicke handelinge, so is ommegevracht ende met omstemminge besloten, dat men niet sal verstaen tot schriftelicke handelinge om redenen den synodum moverende.

¹⁾ Op »gepredict» volgt in G nog »cracht behoude».

[ART. 13.] Het synodus, niet liever siende dan dat de onderhandeling met CORNELIO WIGGERSSZ mochte begonnen worden, is wederom ommegevraecht ende geresolveert, dat men hem sal overleveren de vragen, by geschrift gestelt, opdat hy, die overziende, zyn andwoort schriftelick mochte overleveren, mits conditie dat hem copie sal vergont worden so van den vragen, hem overgegeven, als van syn andwoorde, gelyc het synodus an de andere zyde van beyden copie sal houden.

[ART. 14.] Voorder is vuyt de instructie der gecommiteerde des classis van Hoorn by den synodo CORNELIO WIGGERSSZ voortgesteld tnaevolgende: Alzo hy begeerde an den synodum, dat hem verclaringe mochte geschieden van de beschuldinge, daermede hem eenige mochten bezwaren, is hem angezeyt, dat hy ter tyt, doe hy onder den classe in den dienst der kereke van Hoorn wert angenommen, onderteeckent heeft de confessie der Gereformeerden Nederlantschen kercken, in 37 articulen begrepen, ende ooc protest gedaen op den predicstoel voor de gemeente, dat hy hem begeerde conforme te dragen in allen stucken der leere met den anderen dienaren derzelver Gereformeerden gemeynten. Item, dat hy ooc alsdoe belooft heeft hem conforme te dragen in de onderhoudinge der kerckenordeninge, niet vuytgesondert, ende nochtans vuyt syn eygen autoriteyt daerover veranderinge heeft ingevoert. Waerop CORNELIUS WIGGERSSZ bekent heeft dezelve belofte ende onderteeckeninge by hem geschiet te zyne, maer dat hy geene veranderinge in de bedieninge des doops ende in de gebeden tot Hoorn eerst angevangen heeft, doch dat hy te voren, daer hy elders in dienste geweest is, dese zyne wyse gebruuct ende onderhouden heeft.

[ART. 15.] CORNELIUS WIGGERSSZ, by den synodum ende heeren commissarissen gevraecht zynde, wat hy hadde te bestraffen in de ordeninge, by den Gereformeerden Nederlantschen kercken onderhouden, volgende syn schrift, den classen toegezonden, heeft belooft op morgen daervan den synodo verclaringe te doene.

[ART. 16.] Op het naestvoorgaende heeft CORNELIUS verbalic wel eenige dingen verhaelt, die hy int heymelick tegen ettelicke broederen by forme van doleantie gecommuniceert heeft, maer dewyle het synodus verstaet in alle tzelve niet te wesen, dat tegen de substantie der discipline ofte kerckenordeninge es strydende dan alleenlic de forme ende beleydinge an te gaene, daerinne elcke kercke vryheyt heeft tot de meeste stichtinge te handelen, so heeft het synodus daermede tevreden geweest.

Bekentenisse CORNELII WIGGERI.

[ART. 17.] 1. CORNELIUS WIGGERSSZ verclaert te gevoelen ende be-

kennen, dat alle nacommelingen Adams kinderen des toorns ende verdommenis syn, als men sulcx seght niet absolutelic, maer met byvouginge van dese woorden: van natuere ofte vuyt ons selven.

2. Bekent oock, dat de kinderen der heydenen, als Tartaren, Sarracenen, Brasilianen etc., gerekent moeten worden ende gestelt buuten het verbont Gods, niet alleenlick des doops, maer ooc buuten het verbont der genade, bestaende in de vergevinge der zonden, gerechticheyt Jesu Christi ende heylichmakinge des Geestes.

3. CORNELIUS WIGGERSZ bekent, dat hy die woorden: reynicht ons verstant van alle blintheyt ende ons herte van alle moetwille ende hartneckicheyt toestaet, als men dat verstaet van de vermeerderinge ofte progressie ende dat men daerby mach lyden: hoe wel wy in Christo gereynicht syn, reynicht ons meer ende meer.

[4.] Ten vierden heeft hy bekent, dat hy int gebet des doops, daerinne van de inlyvinge der kinderen gesproken wort, overeencomt belangende tverstant der materie, maer begeert, dat hem mochte toegelaten worden te seggen: gelyc het uwen Zone Jesu Christo ingelyfvet es, alzo meer ende meer ingelyfvet werde.

[5.] Ten vyfsten alzo hy vermaent es van den synodo, dat hy teerste deel in de bedieninge des doops sal mede vuytspreken, daerinne hy verclaert, dat hy geen zwaricheyt sal hebben, als hy tot openinge daerby mach vouggen: buuten Christum ofte van natuere. Onder stont: CORNELIUS WIGGERSZ.

[ART. 18.] Ende alzo het synodus met de voorscreven verclaringe ende bekentenisse CORNELII WIGGERI es tevreden, heeft voorscreven voorgestelde vragen met die andwoorde, by hem daerop gegeven, goetgevonden met zyn voorgaende consent te casseren, als geschyet es.

[ART. 19.] Is voorts ten laetsten hyermede dese synodus geeyndiget, zonder dat eenige zwaricheyt, der censure weerdich, daerin es voorgevallen, maer is alles met goeder stichtinge ende vrede afgegaen ende met dancsegginge van den name des Heeren besloten, ende is verordineert, dat het toecommente synodus na ommegeande ordeninge tot Almar sal gehouden werden met voorgaende advertentie an de E. E. heeren Staten van tyt ende plaetse. Aldus gedaen ende voleyndicht tot Edam, den 28 May 92.

BARTHOLDUS WILHELMI, praeses.
PETRUS PLANCIUS, scriba.